

150 anys de la (Nova) Reforma

Antoni Pol i Solé

Ex-president de la Societat Andorrana de Ciències i arquitecte

El 22 d'abril del 2016 es commemoren els 150 anys de l'aprovació per part del Copríncep episcopal Josep Caixal i Estradé de la reforma en relació amb el nomenament dels Consellers als Consells general i Comunal i comissionats per aquests darrers.

Curiosament, en aquests 150 anys passats, la denominació de la que va ser una reforma, important com es veurà tot seguit, ha passat a designar-se, erròniament, com a Nova Reforma, a partir dels anys 1926-1946. I no és encertat el nom, tot i que ha tingut el seu petit èxit, perquè anteriorment, és a dir entre el 1278 i el 1866, no s'havia donat cap reforma prèvia a aquest efecte.

Sense que es pugui considerar la creació del Consell de la Terra, el 1419, per part del Cosenyor bisbe d'Urgell Francesc de Tovià a demanda dels andorrans, com a una reforma, ja que precisament aquesta és donada per tal de recuperar allò que s'havia perdut, com diu la mateixa Reforma del 1866 en la seva justificació inicial impresa en castellà pel Copríncep Episcopal: "Considerando que la inmensa mayoría de los andorranos han acudido a Nós [] manifestando la necesidad de corregir gravísimos abusos y males que deploramos [] y que habíamos deseado siempre corregir, provenientes principalmente de la inobservancia de las leyes, usos y costumbres de los valles de Andorra [] como mandamos que se observen y cumplan con toda exactitud las leyes, usos y costumbres legítimos de los mencionados valles de Andorra [] y demás [] las siguientes bases y su práctica aplicación, que la inmensa mayoría de los andorranos nos han presentado []."

Es tracta, doncs, d'una primera reforma del sistema tradicional, usos i costums emprats per escollir les autoritats presentada pels andorrans (prop del 67% dels caps de casa de tot el país i sense participació del Consell General legítim del moment) a la Seu d'Urgell el dia 14 d'abril i decretada el dia 22 d'abril, una setmana després, davant la urgència per a corregir el deteriorament a què s'havia arribat i per evitar mals majors.

El Copríncep francès Napoleó III l'aprovà el dia 10 d'abril del 1868, modificada lleument, però de tal manera que permetés recuperar la paritat del protagonisme dels dos Coprínceps en la seva aprovació. Durant els dos anys que es va tardar a aprovar la Reforma, Napoleó III i els seus serveis la varen consentir i veure amb bons ulls, raó per la qual es va poder aplicar urgentment. La Reforma del 1866 s'aplicà tot seguit, malgrat algunes resistències per part d'alguns Consellers del Consell General existent. Així, el 30 d'abril es va crear un Consell General provisional paral·lel a l'existent, a partir del dia 13 de maig es van fer les eleccions a les diferents Parròquies, tant per al nou Consell General com per al Comunal, i els dies 28 i 29 de maig es reunia el nou Consell General havent escollit com a Síndics primer Guillem d'Areny de Plandolit, segon Anton Maestre (a) Molines i tercer Nicolau Duedra (a) Som. La participació a les eleccions va ser del 73% de tots els caps de casa del país.

En la traducció del text de la Reforma enviat al Copríncep Francès per a la seva aprovació, i en l'encapçalament, sense el text del Copríncep Episcopal, evidentment, es va usar la denominació de *Nouvelle Reforme*, i d'aquí l'origen de l'equivoc que començarà a produir-se a partir de l'any 1926, com es reflecteix en les resolucions recollides en el llibre *Lleis i resolucions dels Coprínceps i dels seus Delegats (1900-1979)* (N. Marquès, 1980). Això passarà en els anys 1926, 1928 i 1938. El llibre *Les Valls d'Andorra* (B. Riberaaygua, 1946) consagra la denominació i a partir de llavors ençà ha estat sempre repetida en general, llevat d'alguns historiadors que han utilitzat els dos termes per mostrar l'anomalia o d'algun que ja ha eliminat la referència de *nova*. Així, Esteve López i Montanya, Joan Peruga i Guerrero i Carme Tudel i Fillat el 1988 escrivien “[] la Nova Reforma significa un pas endavant en el procés de transformació política cap a esquemes més democràtics i liberals, ja que trenca l'estructura oligàrquica de privilegi que representaven els focs i permet una ampliació del cos electoral [] La Reforma va ésser impulsada per una part de la classe política i acceptada de manera passiva, per una altra bona part d'aquesta classe, com una transformació ineludible i necessària per evitar una radicalització de les tensions i enfrontaments entre el poble baix i les autoritats com a conseqüència dels greus abusos en l'administració pública, i en especial en la dels béns i propietats Comunals.”

O Antoni Armengol i Aleix, que el 1979 escrivia “La promulgació del text de Reforma, el 22 d'abril de 1866, representa sens dubte, un fet cabdal de la història andorrana, no sols del segle XIX sinó de tots els temps [] La concessió del dret de vot a tots els caps de casa va ampliar considerablement el nombre d'andorrans cridats a exercir el vot actiu [] La creació d'uns Consellers generals diferents dels Cònsols i dels Consellers de Parròquia [] va contribuir a debilitar la influència predominant d'aquests clans familiars tancats [] Finalment la institució dels “comissionats” encarregats de controlar la tasca administrativa de les autoritats Comunals, nomenats directament pel poble, va significar un pas més cap a una major democratització del país i una més gran participació col·lectiva en la gestió dels afers públics [] El mèrit principal de la Reforma, rau precisament en això; l'haver fet possible la modernització del país, bo i conservant les seves característiques específiques i el seu arrelament a les tradicions [] El fet que en gran part les seves disposicions [] continuïn encara vigents fins avui constitueix la millor prova del seny amb que foren dictades i de la seva oportunitat.”

En Joan Peruga i Guerrero el 2015 escrivia “La Reforma, però, va introduir un canvi fonamental: la voluntat de convertir el Consell General en la representació inequívoca del conjunt del territori, de la nació andorrana [] La separació dels càrrecs de Cònsol i de Conseller general [] va

ser un pas fonamental per construir la consciència de nació. Es completava un llarg procés que s'havia iniciat dos segles abans, l'any 1667, quan es van desvincular els Síndics de l'administració Comunal i se'ls va dotar de més autonomia i independència [] amb la Nova Reforma s'aconseguia introduir la consciència de compartir objectius i propòsits més col·lectius, de bastir projectes comuns per al conjunt de les valls."

Les bases o elements aportats, esquematitzats, de la Reforma de 1866, segons Antoni Armengol foren:

- Vot ampliat a tots els caps de casa per elegir el Consell General i el Consell de Comú.
- Els 24 Consellers generals seran elegits separatament dels membres dels comuns.
- Es fixarà el nombre de membres del Consell de Comú.
- Elecció de comissionats del poble per controlar l'administració i els comptes Comunals.
- Es fixen les condicions per ser elector.
- Es fixen les condicions per ser elegit.
- Es fixa el procediment electoral.
- Es fixa l'obligatorietat dels càrrecs.
- Es fixa el dret de recurs.
- Es regulen les despeses i el tribut de la qüestia.
- Igualment el Tribunal de Visura.
- Es fixen les facultats del Síndic.
- Es reconeix de fet l'Assemblea Magna.

S'estableix la immunitat civil i penal dels Consellers Comunals i generals per raó del càrrec. I finalment hi ha una sèrie de recomanacions diverses, una de les quals és preveure un mestre per a nois i una mestra per a noies a cada Parròquia.

La Reforma de 1866 incorpora per primera vegada el terme *Coprincep*, que, després de diverses formes, s'inclourà definitivament en la Constitució del 1993.

De fet, la Nova Reforma hauria de ser cronològicament la reforma de les institucions iniciada el 1976 i que es concreta el 1981 amb el decret dels Delegats permanents i Veguers que inicia el procés de reforma de les institucions andorranes i pel qual es crea el Consell Executiu.

Així doncs, si la Reforma de 1866 no es pot considerar *nova*, en no haver-n'hi hagut cap altra abans, sí que es pot afegir a tot el que s'ha escrit que ha aportat, el fet que amb ella es va iniciar la transició de la vella cap a la nova Andorra, que es va acabar amb l'assoliment de la Constitució de 1993.

La modernització d'Andorra que la Reforma de 1866 va permetre iniciar, propiciar i fer possible, a més de permetre arribar a la Reforma de 1981 i a la Constitució de 1993, lluny de ser acabada continua, si volem que les noves generacions puguin assolir també l'Andorra del futur.

Un dels reptes d'avui, com ahir, és l'adaptació a la realitat i a les necessitats del país de les institucions andorranes.

L'increment de la possible participació dels ciutadans en els afers públics s'ha vist històricament que ha estat una reclamació del poble o de part de la societat civil (1866, 1933, 1970, 1973) i alhora un estímul per a l'evolució positiva del país.

Però la participació política, per la via del vot, atesa l'alta proporció de població no nacional resident al país, sembla que només pot passar exclusivament, mentre no es canviï aquesta situació, per donar més facilitats a la naturalització andorrana. Cal, doncs, rebaixar els anys

de residència efectiva a Andorra a 10 anys i cal acceptar la doble nacionalitat, amb tots els condicionants i limitacions (com provisionalitat, activació de drets segons residència...) que intel·ligentment siguin convenients per adaptar la nacionalitat andorrana als nous temps i fer-la més atractiva, més forta, més elàstica i també més nombrosa. Pel bé de la identitat andorrana. La globalització i la decidida i irreversible obertura d'Andorra a l'exterior ens obliguen a augmentar la nostra massa crítica nacional per poder ser mínimament resistents, en quantitat i qualitat, a les investides que patim i patirem i que ja ens estan afectant i desgastant. Fer el sord o mirar cap a un altre costat només pot provocar finalment un altre avançament per la dreta o l'esquerra populistes, després d'un empobriment nacional i una pèrdua preciosa de temps.

Ahir, com avui, les nostres autoritats han de ser humils i prudents, però també astutes i agosarades.